

Onderzoeksnotitie (startnotitie) WODC-onderzoek

Lees de annotatie voor toelichting bij de vragen met een *.

Werktitel

Omgang met seksueel misbruik en aangiftebereidheid binnen religieuze gemeenschappen in Nederland – een actuele schets van het fenomeen, veranderingen, continuïteit en de hulpvraag van slachtoffers

Aanleiding en inhoud

Maatschappelijke relevantie*

Achtergrond

Seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen en organisaties is een fenomeen dat veel aandacht heeft gekregen de afgelopen twintig jaar.¹ Eind 20e eeuw kwam wereldwijd naar buiten dat er sprake was van seksueel misbruik van minderjarigen door priesters en andere geestelijken binnen de Rooms Katholieke Kerk. Het misbruik had grotendeels plaatsgevonden tussen 1940 en 1980 maar kwam pas later aan het licht. Dit gold ook voor de Katholieke Kerk in Nederland. In 2011 bracht de commissie Deetman een rapport uit over de prevalentie van seksueel kindermisbruik in de Nederlandse Rooms Katholieke Kerk tussen 1945 en 2010. De impact van dit rapport was groot; tussen 10.000 en 20.000 kinderen zouden in de periode van 1945-2010 misbruikt zijn door medewerkers van Rooms Katholieke instellingen. Ook kwam in het rapport duidelijk naar voren dat het misbruik bij kerkelijke bestuurders bekend was, maar dat signalen hiervan zelden tot actie of nader onderzoek hadden geleid. Meldingen van misbruik werden vaak intern opgelost, toegedekt of afgekocht (Deetman, 2011).

In de nasleep van de misbruikschandalen in de Katholieke Kerk kwamen er ook berichten over seksueel misbruik naar buiten vanuit niet-katholieke kerken en andere religieuze gemeenschappen, instituten en organisaties. Er verschenen onder andere berichten over seksueel misbruik bij onder andere de Anglicaanse Kerk, het Boeddhistisch Genootschap, gereformeerde gezinnen binnen de zogenoemde “Bible Belt”, de Hervormde Kerk, Jehovah’s Getuigen, de Pinkstergemeente, de Protestantse Kerk en bij Scientology.² Ook hier zou sprake zijn van interne afhandeling van misbruikzaken.

¹ Onder seksueel misbruik wordt in deze startnotitie al het grensoverschrijdende seksuele gedrag verstaan, ongeacht de leeftijd van het slachtoffer. Als het alleen minderjarigen of alleen volwassenen betreft wordt dat aangegeven.

² Zie bijvoorbeeld: de pinkstergemeente: [‘Deze kerk dekte jarenlang misbruik toe. Lisa leefde met de gevolgen - De Correspondent](#); gereformeerde kerk: [‘Protestantse kerk in VS stopte misbruik jarenlang in de doofpot \(nos.nl\)](#); hervormde kerk: [Hervormde kerk komt slachtoffers seksueel misbruik tegemoet | Trouw](#); protestantse en evangelische kerken: [‘Driehonderd meldingen misbruik protestantse kerken - NRC’](#); gereformeerde kerk: [Gereformeerden: Incest? Dat lossen we zelf wel op - Joop - BNNVARA](#); oud-katholieke kerk: [Oud-Katholieke Kerk over misbruik: ‘We hebben bewust weggekeken’ \(volkskrant.nl\)](#); boeddhisten: [‘Seksueel misbruik bij boeddhisten in Nederland \(nos.nl\)](#); Jehova’s getuigen: [Misbruik Jehovah's Getuigen \(trouw.nl\)](#); de Mormoonse kerk: [Ex-Mormoon: ‘Ik werd verteerd door Gods genade’ - cvandaag.nl](#); Incest binnen gereformeerde gezinnen: [‘Over incest wordt in de gereformeerde gezindte niet echt gesproken’ \(trouw.nl\)](#)

Helaas staan deze frequente mediaberichten in contrast met de hoeveelheid wetenschappelijk onderzoek naar seksueel misbruik in andere religieuze gemeenschappen dan de Katholieke Kerk (Rashid & Barron, 2019). Er is in Nederland nog maar weinig bekend over de aard, prevalentie, oorzaken, en invloeden van seksueel misbruik in een brede religieuze context. Naast het impactvolle onderzoek van Deetman naar de Rooms Katholieke Kerk is er een onderzoek uitgevoerd naar seksueel misbruik in de Christelijke Gemeente van Jehovahs Getuigen en de manier waarop patronen, regels, gebruiken en structuren van de gemeenschap invloed hebben op de omgang met (vermeend) misbruik en de aangiftebereidheid (van den Bos et al., 2019).

In het buitenland werden er enkele onderzoeken uitgevoerd naar de onderrapportage van seksueel misbruik (Katzenstein & Fontes, 2017) en het intern afhandelen en toedekken van meldingen binnen Orthodox Joodse Gemeenschappen (Leshner, 2014). Bennion (2016) bracht de sociaal-economische en culturele oorzaken van seksueel misbruik binnen patriarchaal-fundamentalistische Mormoonse gemeenschappen in Montana, Mexico en Utah in kaart. Op basis van diverse religieuze groeperingen zoals onder andere de Protestantse Kerk, de 7e-dags Adventisten, een Hindoe-ashram en de nieuwe religieuze beweging The Children of God, onderzochten Raine & Kent (2019) de manier waaropaders slachtoffers “groomen” voor seksueel misbruik binnen een religieuze setting. Door middel van kwalitatief onderzoek hebben Chowdhury et al. (2022) de persoonlijke ervaringen van moslimslachtoffers die zijn misbruikt door religieuze gezagsdragers beschreven. In onder andere in het Verenigd Koninkrijk en in Australië vonden er grootschalige onderzoeken en *case studies* plaats naar verschillende seculiere en religieuze gemeenschappen en organisaties en hun omgang met seksueel misbruik (Independent Inquiry Child Sexual Abuse, 2021; Royal Commission Into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, 2017).

Seksueel misbruik en inadequate hulp voor slachtoffers is niet uniek aan religieuze organisaties of gezinnen.³ Seksueel misbruik en geweld, voornamelijk tegen kinderen en jongeren, is een groot maatschappelijk probleem wat ook in een niet-religieuze setting veel voorkomt; verschillende meldingen, media aandacht en rapporten van onderzoekscommissies hebben in Nederland licht geschinen op de omvang en de ernst van seksueel misbruik in onder andere de Jeugdzorg (Dekker et al., 2019; Samson-Geerlings et al., 2012) en de sportwereld (de Vries et al., 2017). Uit de Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag blijkt dat er in 2022 een forse toename was van gerapporteerd seksueel grensoverschrijdend gedrag in Nederland (Akkermans et al., 2023). Volgens het CBS is het aantal gerapporteerde zedendelicten, verkrachtingen, aanrandingen en seksueel geweld tegen kinderen toegenomen in de afgelopen 8 jaar.⁴

Religieuze gemeenschappen in Nederland.

Het religieuze landschap in Nederland is de laatste 60 jaar aan het veranderen; in 1960 volgde het grootste deel van de Nederlandse bevolking een Christelijke godsdienst, meestal Katholiek of Protestants. Er is echter

³ Zie: [Rapport commissie-Samson: 'Omringd door zorg, toch niet veilig' \(Deel 1\) | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

⁴ Zie: Geregistreerde Criminaliteit, CBS (2023) op <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83648NED/table?di=63AA1>

een sterke afname van het aantal mensen dat zich als Christen identificeert en een toename van het aantal mensen dat aangeeft niet tot een religie, een kerkelijk gezindte of levensbeschouwelijke groepering te behoren. Toenemende secularisering en de-institutionalisering van religie hebben hieraan bijgedragen. Het CBS constateerde dat in 2022 iets minder dan de helft (43 procent) van de Nederlanders van 15 jaar of ouder zichzelf rekende tot een kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering. Daarvan vormen de Katholieken met 18,2 procent de grootste groepering. 13,2 procent rekent zichzelf tot een protestantse kerkelijke gezindte. 5,6% gaf aan zich tot een Islamitische geloofsgroep te rekenen, en 5,9% tot een andere (kerkelijke) gezindte zoals Hindoes (0,8%), Boeddhisten (0,6%), Joden (0,2%) en andere religieuze gemeenschappen of levensbeschouwelijke stromingen. Ook opvallend is de toename van verschillende religieuze groeperingen, gemeenschappen, en kerken voornamelijk met betrekking tot de vele verschillende Protestantse stromingen en de Islam.⁵

Maatschappelijke ontwikkelingen

Als het gaat om bewustzijn over en omgang met seksueel misbruik is er de afgelopen 20 jaar in de (Nederlandse) samenleving veel veranderd. Bewegingen zoals #MeToo hebben ruimte gecreëerd voor het praten over misbruik voor slachtoffers. Ook komt er steeds meer aandacht voor slachtoffers uit bijvoorbeeld de LHBTQIA+ gemeenschap, met een migratieachtergrond en voor slachtoffers met een verstandelijke of lichamelijke beperking. Door deze ontwikkelingen staat het onderwerp al een aantal jaren op de agenda van de overheid en is de wet- en regelgeving de afgelopen twintig jaar verbeterd en nog steeds aan veranderingen onderhevig. Zo werd er een onderzoek uitgezet naar sadistisch seksueel kindermisbruik binnen georganiseerde netwerken (Commissie Hendriks, 2022). Ook deed het Verweij Jonker instituut in 2023 voor VWS onderzoek naar laagdrempelige hulp voor slachtoffers van seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties (Verweij-Jonker, 2023). Recent is vanuit het WODC verkend of een verruiming van de aangifteplicht voor organisaties wenselijk en uitvoerbaar is (Kool et al., 2019). Daarnaast is begin 2023 een meerjarig actieprogramma geschreven door het kabinet tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld.⁶ Als onderdeel daarvan is recent de Wet seksuele misdrijven (*Kamerstukken II, 2022-23, 36 222, nr. 2*) uitgebreid, zodat het voor slachtoffers onder andere laagdrempeliger wordt om aangifte te doen en uiteindelijk de juiste hulp te krijgen.⁷

Verschillende religieuze gemeenschappen hebben de afgelopen jaren op de toegenomen aandacht en meldingen gereageerd, onder andere door het opzetten van meldpunten waar seksueel misbruik kan worden gemeld. Om echt te begrijpen welke wegen er zijn voor slachtoffers naar adequate hulp in religieuze gemeenschappen en organisaties, is het belangrijk om inzicht te krijgen in de manier waarop verschillende geloofsgemeenschappen zijn georganiseerd en hun (veranderde) omgang met seksueel misbruik.⁸ Naast

⁵ Zie: [Religieuze betrokkenheid in Nederland \(2022, cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/onderwerpen/religie)F

⁶ Zie: Nationaal Actieprogramma Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld op <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/aanpak-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag-en-seksueel-geweld/nationaal-actieprogramma-aanpak-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag-en-seksueel-geweld>

⁷ [De nieuwe wet seksuele misdrijven: recht doen aan slachtoffers \(fondsslachtofferhulp.nl\)](https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/sexuele-misdrijven/recht-doen-aan-slachtoffers)

⁸ Enkele voorbeelden zijn:

veranderingen is er ook (institutionele) weerstand geweest als het ging om de reactie op seksueel misbruik vanuit religieuze organisaties en gemeenschappen.⁹ Vanuit overheden zijn er soms verplichtingen en/of aanbevelingen waaraan de gemeenschappen niet kunnen of willen voldoen; het afschaffen van het biechtgeheim in de Rooms Katholieke Kerk of de twee-getuigen regel bij de Jehova Getuigen zijn daar voorbeelden van.

Hoewel er dus binnen religieuze gemeenschappen steeds meer aandacht is voor seksueel misbruik, is er eigenlijk niet veel bekend over hoe deze organisaties en gemeenschappen zich aangepast hebben na de wijdverbreide media-aandacht en het veranderende maatschappelijke bewustzijn met betrekking tot het onderwerp de afgelopen 20 jaar (Barker, 2021). Ook is het niet bekend of doorgevoerde veranderingen daadwerkelijk ten goede zijn gekomen aan de hulp voor slachtoffers, noch of er noodzaak is voor speciale hulpverlening om slachtoffers te helpen bij de complexe wisselwerking tussen seksualiteit, trauma en religie waarmee zij te maken hebben (Ganzevoort, 2013).

Hulp aan het slachtoffer en aangiftebereidheid

Ondanks de veranderingen in de Nederlandse maatschappij met betrekking tot omgang met en bewustzijn over seksueel misbruik lijkt de aangiftebereidheid na seksueel misbruik de afgelopen jaren af te nemen.¹⁰¹¹ Hoewel wetgeving en jurisprudentie waardevol zijn met betrekking tot seksueel misbruik en het straffen van de dader, blijft het proces van aangifte voor veel slachtoffers moeilijk; een klein percentage komt tot een rechtszaak en daarvan komt een klein percentage tot een daadwerkelijke veroordeling (Inspectie J&V, 2020). Daarmee samenhangend is de hardnekkige overtuiging dat aangiften van seksueel misbruik met enige regelmaat vals zijn, wat kan samenhangen met terughoudendheid bij politie en justitie (De Zutter, 2018).

Onderzoek heeft uitgewezen dat binnen organisaties of instellingen vaak andere manieren zijn om meldingen van seksueel misbruik op te lossen, waardoor veel meldingen niet bij de politie terechtkomen (Deetman, 2001; de Vries et al., 2017; van den Bos et al., 2019; Samson -Geerlings et al., 2005). Uit deze onderzoeken komt ook naar voren dat een on-transparante wijze van het afhandelen van meldingen en onduidelijkheid over bij wie het

SMPR (www.smpr.nl) Bij het meldpunt seksueel misbruik in pastorale relaties (SMPR) zijn aangesloten: de Protestantse Kerk, Remonstrantse Broederschap, de Doopsgezinde Broederschap, de Oud-Katholieke Kerk van Nederland, Vrije Evangelische Gemeenten, de Zevende-dag Adventisten, de Evangelische Broedergemeente en het Leger des Heils. **SMKR (meldpuntmisbruik.nl)** Het Meldpunt Seksueel Misbruik in Kerkelijke Relaties (SMKR) is als een onafhankelijke stichting opgericht door de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Nederlands Gereformeerde kerken, de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt, de Hersteld Hervormde Kerk en de voortgezette Gereformeerde Kerken. Rooms-Katholiek Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag (www.meldpuntmisbruikrkk.nl) Het meldpunt voor (alle vormen van) grensoverschrijdend gedrag in de Rooms-Katholieke Kerk Nederland. **Vertrouwenspersoon Boeddhistische Unie Nederland** (boeddhisme.nl/organisatie/externe-vertrouwenspersoon) De Boeddhistische Unie Nederland heeft een externe vertrouwenspersoon aangesteld voor ongewenste omgangsvormen. **Reclaimed Voices** (reclaimedvoices.org) Onafhankelijk Meldpunt slachtoffers van seksueel misbruik bij de Jehovah's Getuigen. **Stichting Gedragscode Leidinggevenden** (www.sgl-platform.nl) Pinkstergemeente en andere evangelische gemeenten. **Onafhankelijk meldpunt sektes** (www.sektesignaal.nl) Vertrouwenstplek bij misstanden binnen gesloten groepen, gestart op initiatief van het ministerie van Veiligheid en Justitie (gesloten).

Verbreek de stilte; voor slachtoffers van seksueel misbruik binnen een gesloten organisatie, Slachtofferhulp Nederland.

⁹ Zie: [Katholieken willen biechtgeheim niet schenden bij seksueel misbruik | NPO Radio 1](#); "The two-witness rule will never change" [Two-witnesses rule Jehovah's witnesses do not protect perpetrators victims \(reclaimedvoices.org\)](#).

¹⁰ Zie: [Het gat tussen het aantal meldingen van verkrachting en de aangiftes groeit \(trouw.nl\)](#) en [Seksueel misbruik Nederland de cijfers- Fonds Slachtofferhulp](#)

¹¹ In de nieuwe wet seksuele misdrijven (*Kamerstukken II, 2022-23, 36 222, 02*) wil de overheid slachtoffers van seksueel geweld en misbruik beter beschermen. In deze wet is duidelijker afgebakend wat strafbaar is en om verkrachting of aanranding aan te tonen, is het niet meer noodzakelijk om te bewijzen dat er sprake was van dwang, geweld of bedreiging. Iemand is al strafbaar als duidelijk was dat de ander geen seks wilde, maar toch heeft doorgezet.

slachtoffer terecht kan de aangiftebereidheid kan beïnvloeden. Hoewel het overgaan tot aangifte niet voor ieder slachtoffer de juiste weg is om te bewandelen, omdat het zware proces ook kan resulteren in een nieuw trauma en teleurstelling, is het in alle gevallen van groot belang dat het slachtoffer de weg naar de hulpverlening weet te vinden en hierbij voldoende ondersteund wordt.

Religie kan een belangrijke beïnvloedende factor zijn als het gaat om het bespreken, voorlichten en melden van seksueel kindermisbruik (Harper & Perkins, 2018). Het is ook waarschijnlijk dat religieuze vrouwen minder snel een gewelddadig huwelijk verlaten of hierover zullen praten met anderen (Nason-Clark, 2003, 2018). Verlies van spiritualiteit en verbinding met God kan een verwoestend gevolg zijn voor het slachtoffer, en misbruik in een religieuze setting kan resulteren in een trauma van het verliezen van een betekenisvolle religie en sociale steun van een geloofsgemeenschap bovenop het trauma van het misbruik (Ganzevoort, 2013, Abrams et al., 2020; Prusak et al, 2022). Wanneer de misbruiker een hoog aangeschreven geestelijke is of een gerespecteerd lid van de gemeenschap, en regelmatig aanwezig is bij kerkelijke of gemeenschapbijeenkomsten, kan dit ernstige gevolgen hebben voor het slachtoffer. Als slachtoffers bijvoorbeeld stoppen met het bezoeken van de kerk of andere religieuze bijeenkomsten, isoleren zij zichzelf van de sociale steun van hun familie en gemeenschap (van den Berg-Seiffert, 2015; Abrams et al., 2020). Uit onderzoek onder slachtoffers van misbruik in pastorale relaties in Nederland is gebleken dat slachtoffers vaak, ook nadat zij zorg hebben ontvangen of de gemeenschap en familie op de hoogte hebben gesteld van het misbruik of zelfs nadat de dader uit de gemeenschap is gezet, uiteindelijk toch de gemeenschap verlaten (van den Berg-Seiffert, 2015).

Dat de gerapporteerde problemen na seksueel kindermisbruik bij slachtoffers groot en divers zijn blijkt uit onder andere het onderzoek van Nagtegaal (2011). Slachtoffers rapporteren medische, geestelijke en seksuele problemen. Ook komen slachtoffers op latere leeftijd vaak weer in aanraking met seksueel misbruik. Toegang tot goede hulpverlening is daarom zeer belangrijk voor herstel en voorkoming van herhaald slachtofferschap. Belangrijk onderzoek naar de hulpbehoefte van slachtoffers uit religieuze gemeenschappen is gedaan door Nason-Clark (2003, 2018). Ze ontdekte dat religieuze vrouwen, wanneer zij hulp zoeken in seculiere ondersteunende diensten zoals politie of de geestelijke gezondheidszorg, hun religieuze identiteit soms verbergen zodat ze niet worden beoordeeld of verkeerd worden begrepen. Bovendien constateert Nason-Clark dat religieuze leiders van vertrouwenspersonen intern vaak niet over de vaardigheden beschikken om adequate hulp te bieden.

Onderzoek naar seksueel misbruik in een religieuze setting: de uitdagingen

Verskillende aspecten die bij seksueel misbruik in het bijzonder een rol spelen, maken het moeilijk gedegen onderzoek te doen. Zo is het moeilijk om nauwkeurige kennis te verkrijgen over de prevalentie van seksueel misbruik. In een rapport van het WODC (Wilms & Huberts, 2022) komt naar voren dat experts er weinig vertrouwen in hebben dat er een valide schatting van de omvang van kindermishandeling en -misbruik in Nederland gemaakt kan worden. Als het gaat om kleine (religieuze) gemeenschappen en organisaties wordt dit nog moeilijker.

	Verder is de kwestie van seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen een complex en gevoelig onderwerp omdat het vatbaar is voor stereotypering, en misverstanden en polarisatie in de samenleving teweeg kan brengen. Verantwoordelijkheid wordt vaak vermeden en een zondebok wordt al gauw gezocht. Verschillende mythes rondom seksueel kindermisbruik in een religieuze context zijn in de afgelopen jaren ontstaan, zoals het aanwijzen van priesters als pedofielen of homoseksuelen, of het zien van het celibaat als oorzakelijke factor (Ganzevoort, 2014). Voor het onderzoeken van religieuze gemeenschappen, vooral als het gaat om gevoelige onderwerpen zoals seksueel misbruik, is het belangrijk dat de onderzoekers zich bewust zijn van de vooringenomenheid, validiteit en autoriteit van verschillende gegevensbronnen die kunnen worden gebruikt. Met betrekking tot het onderwerp seksueel misbruik in een religieuze context positioneren verschillende belanghebbenden, waaronder academische onderzoekers, media, beleidsmakers, ex-leden, praktiserende leden en anderen, zich uiteenlopend. Deze positionering heeft invloed op de manier waarop zij het fenomeen zien, begrijpen en hierover praten (Chryssides, 2016). Tot slot spelen mogelijke spanningen tussen overheid en vrijheid van religie, eenzijdige en oppervlakkige opvattingen met betrekking tot seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen mogelijk een rol in de discussie; terwijl adequate en goed bereikbare zorg voor het slachtoffer het belangrijkste zijn. Het is daarom belangrijk een eenzijdig en oppervlakkig begrip van het fenomeen te vermijden en ervoor te zorgen dat de zorg voor het slachtoffer op de eerste plaats blijft staan. Ook worden in dit onderzoek zo veel mogelijk perspectieven belicht om daarmee een eenzijdig beeld van de problematiek te voorkomen.
Doelstelling project*	Het doel van het onderzoek is vierledig: 1. In kaart brengen van de visie op en omgang met seksueel misbruik in een religieuze context in binnen- en buitenland en de factoren die hiermee samenhangen 2. Het verkrijgen van een actueel beeld van de prevalentie van seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen 3. Inzicht krijgen in de hulpvraag van slachtoffers van seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen 4. Inzicht krijgen in de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen
Voor wie is het relevant* (partijen uit het veld / pers / wetenschap)	De resultaten van het onderzoek zullen mogelijk relevant zijn voor het verbeteren van zorg voor slachtoffers van seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen, voor beleidsmakers en politie/OM. Er zal hoogstwaarschijnlijk veel aandacht zijn voor het onderwerp vanuit de pers. In een later stadium van het onderzoek, als er meer zicht is op de uitkomsten, zullen wij de communicatie-strategie naar de media verder uitwerken.

Probleemstelling

1. Welke factoren beïnvloeden de visie op en omgang met seksueel misbruik binnen een religieuze context in binnen- en buitenland?
2. Wat is de prevalentie van seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen?
3. Welke hulpbehoeften zijn er vanuit de slachtoffers?
4. Hoe heeft het beleid rondom de omgang met seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen zich ontwikkeld en hoe wordt tegenwoordig omgegaan met seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen?

Voor dit onderzoek kijken we naar 11 religieuze stromingen of gemeenschappen in Nederland (tabel 1). De ledenaantallen van de organisaties zijn op dit moment waarschijnlijk niet geheel actueel. Tijdens het onderzoek zal een actuele schatting gemaakt worden van het aantal leden per gemeenschap

Om het onderzoek goed uit te kunnen voeren zullen wij een aantal organisaties en kerkgenootschappen benaderen met de vraag of zij mee willen werken aan een interview over de omgang met seksueel misbruik en toegang tot hulp voor het slachtoffer binnen de gemeenschap. Deze organisaties of vrijgevestigde (kerk of geloofs)gemeenschappen hebben minstens 20.000 leden. Dit kunnen ook organisaties zijn waarbij meerdere kerken of genootschappen zijn aangesloten of die fungeren als contactorgaan voor de overheid. Bij sommige organisaties zijn meldingen geweest van seksueel misbruik in het verleden.

Een eventueel vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op kleinere religieuze gemeenschappen en kerken in Nederland, zoals Scientology, en andere Islamitische en Christelijke gemeenschappen met minder dan 20.000 leden.

Tabel 1. Religieuze stromingen en gemeenschappen in Nederland

Stroming	Aantal in Nederland	Organisaties en gemeenschappen
<i>Katholicisme</i>	3.242.000 (2022, CBS)	Rooms Katholieke Kerk Nederland
<i>Protestantisme</i>	2.351.000 (2022, CBS)	Protestantse Kerk Nederland, Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt Christelijke Gereformeerde Kerken Hersteld Hervormde Kerk
<i>Islam</i>	997.432 (2022, CBS)	Contactorgaan Moslims en Overheid, Stichting Islamitisch Centrum Nederland, Islamitische Stichting Nederland, Shia Nederland

	<i>(Oosterse) Orthodoxe Christenen</i>	200.000 (2015 ¹²)	OKiN (Orthodoxe Kerk in Nederland) of Stichting Orthodoxe Kerk
	<i>Hindoeïsme</i>	120.000-170.000 (2021 ¹³)	Hindoe Raad Nederland of Stichting APNA.
	<i>Evangelische christenen en Pinksterbeweging</i>	150.000 (2019 ¹⁴)	Verenigde Pinkster en Evangeliegemeenten Landelijk Platform Pinksterbeweging.
	<i>Boeddhisme</i>	57.500 (2014 ¹⁵)	Boeddhistische Unie Nederland (BUN).
	<i>Joodse Gemeenschap</i>	35.622 in 2022, CBS)	Nederlands Israelisch Kerkgenootschap, Het Joods Maatschappelijk Werk, het Sinai Centrum
	<i>Overige christelijke kerkgenootschappen</i>		Christelijke Gemeenschap Jehovah's Getuigen, Anglicaanse Kerk, Molukse Evangelische Kerk

Beleidscontext

Het huidige onderzoek is een vervolg op het in 2019 in opdracht van het WODC uitgevoerde onderzoek door de Universiteit Utrecht (UU) dat zich richtte op de invloed die patronen, regels, gebruiken en structuren van de gemeenschap van de Jehovah's Getuigen in Nederland hebben/hadden op de omgang met (vermeend) seksueel misbruik en de aangiftebereidheid van (vermeend) seksueel misbruik (Van den Bos et al., 2019).

Naar aanleiding van de bevindingen van de UU op het onderzoek heeft de minister van J&V in de zomer 2020 aan de Tweede Kamer toegezegd om het onderzoek te laten herhalen.¹⁶ De bevindingen van de UU en de vele meldingen van misbruik in andere religieuze gemeenschappen in binnen- en buitenland geven aanleiding tot het opzetten van een breed vervolgonderzoek naar het fenomeen van seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen, de (veranderde) omgang daarmee de afgelopen 20 jaar en de gevolgen voor het slachtoffer. Hiermee willen we naast het geven van een overzicht van de situatie in Nederland en het

¹² Zie: https://www.kontekstueel.nl/35-algemene-artikelen/1438-nr3-2018-orientaals-orthodox-christendom-in-nederland#_ftn1

¹³ <https://www.kis.nl/artikel/148-jaar-hindoestaanse-immigratie>

¹⁴ Zie: Binnen de pinksterkerk is het geen schande als je zondagochtend met een kater naar de preek komt, *de Volkskrant*, 7 januari 2019

¹⁵ <https://boeddhistischdagblad.nl/nieuws/37354-bun-schat-aantal-boeddhisten-nederland-op-57-500/>, 26 november 2014

¹⁶ 'In elk geval wil ik het WODC vragen om het huidige onderzoek volgend jaar te herhalen om een zo actueel mogelijk beeld van de situatie binnen de gemeenschap te krijgen' (Kamerstukken II 2019/2020, 34 843, nr. 43).

hulplandschap voor slachtoffers ook aanbevelingen doen voor de praktijk. De 11 religieuze gemeenschappen en organisaties die worden onderzocht zijn:

1. Rooms Katholieke Kerk
2. Protestantse Kerken
3. Islam
4. Hindoeïsme
5. (Oosters) Orthodoxe Christenen
6. Evangelische Christenen en Pinksterbewegingen
7. Boeddhisme
8. Jodendom
9. Christelijke Gemeenschap Jehovah's Getuigen
10. Anglicaanse Kerk
11. Moluks Evangelische Kerk

Zie hierover verder onder 'aanpak'.

Onderzoeksvragen en toelichting

De onderzoeksvragen zijn:

1. Welke factoren beïnvloeden de visie op en omgang met seksueel misbruik binnen een religieuze context in binnen- en buitenland?

- a. Sociaal-cultureel en religieus, zoals de visie op seksualiteit, en seksueel misbruik, het huwelijk, voorgeschreven genderrollen, deugdzaamheid en eer, etc.;
- b. De verhouding tussen de overheid, rechtspraak en religieuze gemeenschappen, zoals het verschoningsrecht, scheiding van kerk en staat, vrijheid van religie en de verhouding tussen religieus recht en seculier recht;
- c. Organisatorische, zoals de (machts)structuur binnen een geloofsgemeenschap, theocratisch management en gezag, positionering van de geloofsgemeenschap in de maatschappij, en economische factoren;
- d. Mogelijk ander typen factoren.

2. Wat is de prevalentie van seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen in binnen- en buitenland?

- a. Hoeveel mensen melden zich als slachtoffer van seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen en waar melden zij zich?
- b. Hoeveel mensen zijn bereid aangifte te doen van seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen?
- c. Zijn deze (aantallen) meldingen en aangiften in de afgelopen 20 jaar veranderd?

3. Wat is de hulpvraag van slachtoffers van seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen?

- a. Welke hulpbehoeften van slachtoffers van seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen zijn er in binnen- en buitenland?

4. Hoe is de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel misbruik binnen en buiten religieuze gemeenschappen veranderd en hoe wordt tegenwoordig omgegaan met seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen in binnen- en buitenland?

	a. Welke ontwikkelingen en veranderingen hebben daarin de afgelopen 20 jaar plaatsgevonden? i. In de communicatie over seksueel misbruik? ii. In het voorkomen van seksueel misbruik? iii. In de bejegening van slachtoffers van seksueel misbruik? b. Zijn eventuele ontwikkelingen en veranderingen te relateren aan specifieke gebeurtenissen (bijvoorbeeld nieuwe wetgeving in een land, aanbevelingen van onderzoekscommissies, grote media-aandacht, interne motivatie om te veranderen)? c. Hoe wordt door overheden omgegaan met seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen? Is er sprake van een landelijk meldpunt? 5. Welke algehele conclusie kan op basis van de antwoorden op onderzoeksvragen 1-4 getrokken worden over de huidige omgang met seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen in Nederland in verhouding met het buitenland? a. In welke behoeften van slachtoffers wordt voorzien? b. Welke behoeften van slachtoffers zijn er nog? c. Welke aanbevelingen kunnen worden gegeven aan religieuze gemeenschappen, de overheid en andere belanghebbenden?
Spelen theorieën een rol in het onderzoek?	- Sociaalwetenschappelijke theorieën met betrekking tot continuïteit en verandering van (nieuwe) religieuze bewegingen - Theorieën met betrekking tot seksueel misbruik in religieuze setting / gemeenschap en afhankelijkheidsrelaties - Theorieën met betrekking tot aangiftebereidheid

Aanpak

Methoden en technieken (voorzien gebruik van statistische tools)	Om inzicht te krijgen in de prevalentie van seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen, zal er gebruik gemaakt worden van verschillende methoden en bronnen. Ook zal in kaart worden gebracht wat hierbij wel en niet mogelijk is. De meeste onderzoeksvragen worden (deels) beantwoord aan de hand van een verkennend en vergelijkend literatuur- en documentenonderzoek. Aanvullend daarop zullen interviews worden afgenomen met experts in Nederland en (indien mogelijk) het buitenland. Ook wordt een panelstudie opgezet om de prevalentie van seksueel misbruik in verschillende religieuze gemeenschappen op eenduidige wijze nader in kaart te brengen en worden tevens meldingen van seksueel misbruik geanalyseerd. Hieronder is per onderzoeksvraag uitgewerkt welke gegevens precies nodig zijn en hoe deze worden verzameld. 1. Welke factoren beïnvloeden de visie op en omgang met seksueel misbruik binnen een religieuze context in binnen- en buitenland? a. Sociaal-cultureel en religieus, zoals de visie op seksualiteit, en seksueel misbruik, het huwelijk, voorgeschreven genderrollen, deugdzaamheid en eer, etc.; b. De verhouding tussen de overheid, rechtspraak en religieuze gemeenschappen, zoals het verschoningsrecht, scheiding van kerk

en staat, vrijheid van religie en de verhouding tussen religieus recht en seculier recht;

- c. Organisatorische, zoals de (machts)structuur binnen een geloofsgemeenschap, theocratisch management en gezag, positionering van de geloofsgemeenschap in de maatschappij, en economische factoren;
- d. Mogelijk ander typen factoren.

Er zal een literatuuronderzoek uitgevoerd worden naar de culturele, juridische en organisatorische aspecten met betrekking tot seksueel misbruik binnen geloofsgemeenschappen. Indien relevant zullen hier ook buitenlandse perspectieven in meegenomen worden. Ook zullen er maximaal 10 interviews met (buitenlandse) experts plaatsvinden, zoals religiewetenschappers, cultureel antropologen, of bijvoorbeeld leidinggevendenden binnen organisaties of meldpunten.

2. Wat is de prevalentie van seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen in binnen-en buitenland?

- a. Hoeveel mensen melden zich als slachtoffer van seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen en waar melden zij zich?
- b. Hoeveel mensen zijn bereid aangifte te doen van seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen?
- c. Zijn deze (aantallen) meldingen en aangiften in de afgelopen 20 jaar veranderd?

Er zal een literatuuronderzoek uitgevoerd worden naar seksueel misbruik binnen religieuze organisaties, waarbij ook specifiek gezocht wordt naar actuele cijfers m.b.t het onderwerp.

Verder wordt een panelstudie opgezet om breed onder de Nederlandse bevolking uit te vragen of zij ervaringen hebben met aan religieuze gemeenschappen gerelateerd seksueel misbruik.

Via politie/OM zal er tevens onderzocht worden of een analyse van aangiftes, meldingen en veroordelingen een bijdrage kan leveren aan het in kaart brengen van de prevalentie.

Daarnaast worden meldingen bij meld- en steunpunten voor slachtoffers uit religieuze gemeenschappen in kaart gebracht. Ook zal gekeken worden naar eventuele interne meldpunten binnen de gemeenschap. Het gaat om de volgende meldpunten:

- a. Meldpunt Katholieke Kerk
- b. Het Meldpunt Seksueel Misbruik in Kerkelijke Relaties (SMKR) (Christelijke Gereformeerde Kerken, Hersteld Hervormde Kerk, de Nederlands Gereformeerde kerken, de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt en de voortgezette Gereformeerde Kerken)
- c. Meldpunt Seksueel Misbruik in de Kerk (SMPR) (Protestantse Kerk in Nederland en andere kerkgenootschappen)
- d. Meldpunt Seksueel misbruik in pastorale en kerkelijke relaties (Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland)
- e. Ondersteuningspunt Gereformeerde Gemeenten in Nederland
- f. Stichting Evangelisch Meldpunt (SEM)
- g. Verbreek de stilte (Slachtofferhulp)

- h. Meldpunt Seksueel Misbruik Reformatorische Kerken
- i. Eventuele interne meldpunten binnen de gemeenschappen

Er moet bij het beantwoorden van deze onderzoeksvraag rekening gehouden worden met de mogelijkheid dat er geen volledig beeld van de prevalentie te schetsen is (zie ook risico's, onzekerheden en beslispunten). De mogelijkheden en onmogelijkheden worden beschreven in het rapport.

3. Wat is de hulpvraag van slachtoffers van seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen

- b. Welke hulpbehoeften van slachtoffers van seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen zijn er in binnen- en buitenland?

Er zal een literatuuronderzoek uitgevoerd worden. Daarnaast worden maximaal 25 interviews beoogd:

- 10 interviews met slachtoffers (benaderd via SHN en/of advocatuur);
- 5 interviews met experts vanuit organisaties gespecialiseerd in seksueel geweld (Centrum voor seksueel geweld, de Nationaal Rapporteur, SHN);
- 5 interviews met hulpverleners (pastorale hulp, psychologische hulp, supportgroepen);
- indien mogelijk en wenselijk aangevuld met interviews met maximaal 5 (buitenlandse) experts op dit onderwerp, eventueel met overlap van betrokken experts bij onderzoeksvraag 1

4. Hoe is de omgang met en hulpverlening aan slachtoffers van seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen veranderd en hoe wordt tegenwoordig omgegaan met seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen in binnen- en buitenland?

- a. Hoe is de hulpverlening aan slachtoffers van seksueel misbruik in Nederland vormgegeven **binnen en buiten** de religieuze gemeenschap en welke ontwikkelingen en veranderingen hebben daarin de afgelopen 20 jaar plaatsgevonden?
 - i. In de communicatie over seksueel misbruik?
 - ii. In het voorkomen van seksueel misbruik?
 - iii. In de bejegening van slachtoffers van seksueel misbruik?
- b. Zijn eventuele ontwikkelingen en veranderingen te relateren aan specifieke gebeurtenissen (bijvoorbeeld nieuwe wetgeving in een land, aanbevelingen van onderzoekscommissies, grote media-aandacht, interne motivatie om te veranderen)?
- c. Hoe wordt door overheden omgegaan met seksueel misbruik in religieuze gemeenschappen? Wat is het perspectief vanuit de internationale wetenschap en literatuur op dit onderwerp?

Analyse van de (indien voorhanden) door de gemeenschappen gepubliceerde stukken met betrekking tot seksueel misbruik (bijv. protocollen, regels, interpretaties, voorlichting, reacties op media-aandacht). Ook de (inter)nationale literatuur wordt bestudeerd en in kaart gebracht.

	Verder worden er (groeps)interviews met de besturen van de te onderzoeken gemeenschappen of organisaties gehouden (zie hieronder voor een overzicht van de beoogde religieuze gemeenschappen en organisaties; per organisatie minimaal 1 interview). Tot slot zullen er max 10 interviews/gesprekken worden gehouden met experts op het onderwerp (bijvoorbeeld coördinatoren van meldpunten/organisaties/ (inter) nationale wetenschappers. 5. Welke algehele conclusie kan op basis van de antwoorden op onderzoeksvragen 1-4 getrokken worden over de huidige omgang met seksueel misbruik binnen religieuze gemeenschappen in Nederland? In welke behoeften wordt voorzien? Welke behoeften zijn er nog? Welke aanbevelingen kunnen worden gegeven?
Gevraagde producten en/of activiteiten (inclusief wijze van kennisoverdracht) *	Nederlandstalig rapport Engelstalig wetenschappelijk artikel Vanwege het grotendeels kwalitatieve karakter van het onderzoek is een uitgebreid interview met een kwaliteitskrant, een podcast, communicatie samenvatting of een animatie mogelijk een goede weg voor kennisoverdracht.
Overig (o.m. relevante eerdere onderzoeken)	Independent Inquiry Child Sexual Abuse (2021). Child protection in religious organizations and settings. Investigation Report, September. House of Commons, HC 705. Abrams, D., Bonagura, A., Calkins, C. (2020). Sexual Violence and Religious Institutions: With a Special Focus on the Catholic Church. In: Geffner, R., White, J.W., Hamberger, L.K., Rosenbaum, A., Vaughan-Eden, V., Vieth, V.I. (eds) Handbook of Interpersonal Violence and Abuse Across the Lifespan. Springer. Akkermans, M., Derksen, E., Moons, E., Wingen, M., & Kloosterman, R. (2023). Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag 2022. Bennion, J. (2006). Abbas raptus: exploring factors that contribute to the sexual abuse of females in rural Mormon fundamentalist communities. In Forum on Public Policy: A Journal of the Oxford Round Table. Forum on Public Policy. van den Berg-Seiffert, C. (2015). " Ik sta erbuiten, maar ik sta wel te kijken": de relationele dynamiek in geloofsgemeenschappen na seksuele grensoverschrijding in een pastorale relatie vanuit het perspectief van primaire slachtoffers. Boekencentrum Academic. Bos, K., Schiffelers, M. J., Bal, M., Grootelaar, H., Bertram, I., & Haas, S. D. (2019). Seksueel misbruik en aangiftebereidheid binnen de gemeenschap van Jehova's getuigen.

Chowdhury, R., Winder, B., Blagden, N., & Mulla, F. (2022). "I thought in order to get to God I had to win their approval": a qualitative analysis of the experiences of Muslim victims abused by religious authority figures. *Journal of sexual aggression*, 28(2), 196-217.

Chryssides, G. D. (2016). *Jehovah's Witnesses: continuity and change*. Routledge.

Deetman, W. (2012). *Seksueel misbruik van minderjarigen in de rooms-katholieke kerk: rapport van de commissie van onderzoek*. Uitgeverij Balans.

Dekker, J. J., Ruppert, C., Bijleveld, C., Bruning, M., Hendriks, J., Mooren, T. M. & de Winter, M. (2019). *Onvoldoende beschermd. Geweld in de Nederlandse jeugdzorg van 1945 tot heden*.

Ganzevoort, R. R. (2013). *Ultieme breuken-ultieme bronnen. De fundamentele relaties tussen seksualiteit, trauma en religie. Geschonden vertrouwen. Seksueel misbruik in een religieuze context*, 17-37.

Goodman-Brown, T.B., Edelstein, R.S., Goodman, G.S., Jones, D.P.H., Gordon, D.S. (2003) *Why children tell: a model of children's disclosure of sexual abuse*. *Child Abuse & Neglect*, 27, 525– 540.

Goudriaan, H., Lynch, J.P. & Nieuwbeerta, P. (2004). *Reporting to the police in western nations: A theoretical analysis of the effects of social context*. *Justice quarterly*, 21(4), 933-9

Harper, C. A., & Perkins, C. (2018). *Reporting child sexual abuse within religious settings: Challenges and future directions*. *Child abuse review*, 27(1), 30-41.

Leshner, M. (2014). *Sexual abuse, shonda and concealment in Orthodox Jewish communities*. McFarland.

Mooren, T., Slotboom, A. M., & Hendriks, J. (2023). *Tussen ongeloof, ondersteuning en opsporing: Over georganiseerd sadistisch misbruik van minderjarigen. Tussen ongeloof, ondersteuning en opsporing*, 1-172

Nagtegaal, M. H. (2012). *Gerapporteerde problemen van slachtoffers van seksueel misbruik in de kindertijd*.

Nason-Clark, Nancy. 2003. 'The Making of a Survivor: Rhetoric and Reality in the Study of Religion and Abuse' in James A. Beckford & James. T. Richardson (eds), *Challenging Religion: Essays in Honour of Eileen Barker*. London: Routledge: 164–173.

Nason-Clark, Nancy, Barbara Fisher-Townsend, Catherine Holtmann & Stephen McMullin. 2018. *Religion and Intimate Partner Violence: Understanding the Challenges and Proposing Solutions*, Oxford: Oxford University Press.

Prusak, J., & Schab, A. (2022). Spiritual trauma as a manifestation of religious and spiritual struggles in female victims of sexual abuse in adolescence or young adulthood in the Catholic Church in Poland. *Archive for the Psychology of Religion*, 44(1), 40-65.

Raine, S., & Kent, S. A. (2019). The grooming of children for sexual abuse in religious settings: Unique characteristics and select case studies. *Aggression and violent behavior*, 48, 180-189.

Rashid, F., & Barron, I. (2019). Why the focus of clerical child sexual abuse has largely remained on the Catholic church amongst other non-Catholic Christian denominations and religions. *Journal of child sexual abuse*, 28(5), 564-585.

Samson-Geerlings, R., Bakker, P. C. M., Bijleveld, C. C. J. H., Dijkstra, S., Minderman, G., Hendriks, J., & Baartman, H. E. M. (2012). Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden. Rapport commissie-Samson, 8 oktober 2012.

Katzenstein, D., & Fontes, L. A. (2017). Twice silenced: The underreporting of child sexual abuse in Orthodox Jewish communities. *Journal of child sexual abuse*, 26(6), 752-767.

Kool, R., Kristen, F., Beekhuis, T., Zanger, W. D., Kerssies, S., & Rijst, T. (2019). Verruiming van de aangifteplicht voor ernstige seksuele misdrijven?

de Vries, K.G., Ross-van Dorp, C.I.J.M., Myje, B.E.P. (2017) Rapport van de Onderzoekscommissie seksuele intimidatie en misbruik in de sport. Arko Sports Media, Nieuwegein

Verweij-Jonker, 2023. Laagdrempelige hulp voor slachtoffers en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties. Laagdrempelige hulp voor slachtoffers en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties - Verweij-Jonker Instituut

Wilms, P. J. M., Huberts, S., Jong, P. R., & Draijer, N. (2022). (On)mogelijkheden onderzoek omvang kindermishandeling.

Wright, K., Swain, S., & McPhillips, K. (2017). The Australian royal commission into institutional responses to child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 74, 1-9.

Zutter, A.W.E.A. de (2018). 'My Story of the Rape and Why I Should Be Believed.' On How True and False Allegations of Rape Differ.